

Politechnika Koszalińska

Wydział Technologii i Edukacji

75-453 Koszalin, ul. Śniadeckich

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr Bożeny Boguckiej

pt. Doskonalenie zawodowe jako czynnik interweniujący w rozwój zawodowy uczestników projektu „ Nowe kwalifikacje- pewniejsza przyszłość mieszkańców powiatu nowosolskiego”

1) Uwagi wstępne

Podstawą przygotowania recenzji rozprawy doktorskiej Pani magister Bożeny Boguckiej jest pismo Pana dr hab. Marka Furmanka, prof. UZ- Dziekana Wydziału Pedagogiki, Psychologii i Socjologii Uniwersytetu Zielonogórskiego w Zielonej Górze.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska obejmuje w swojej części merytorycznej : wstęp, dwa rozdziały teoretyczne, rozdział metodologiczny, jeden rozdział sprawozdawczy oraz zakończenie i zawiera się na 262 stronach. Uzupełnieniem części merytorycznej są: bibliografia zawierająca 279 dobrze dobranych i wykorzystanych pozycji literatury, w tym 3 pozycje obcojęzyczne oraz 9 źródeł internetowych, 11 różnego rodzaju dokumentów, a także: spis 180 tabel, spis 87 diagramów i wykresów. W aneksie znajduje się kwestionariusz ankiety, który stanowił narzędzie badawcze udostępnione w wersji Internetowej uczestnikom biorącym udział w projekcie „ Nowe kwalifikacje – pewniejsza przyszłość mieszkańców powiatu nowosolskiego”. Całość recenzowanej rozprawy doktorskiej obejmująca właściwą część merytoryczną oraz część uzupełniającą zawiera się na 303 stronach.

Zgodnie z wymaganiami stawianymi pracom w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym w ocenie recenzowanej rozprawy doktorskiej Pani mgr Bożeny Boguckiej przyjęto następujące kryteria: znaczenie podjętej tematyki, poprawność merytoryczna

i metodologiczna, zdolność do dostrzegania problemów naukowych i umiejętność samodzielnego ich rozwiązywania, oraz umiejętność stosowania zasad pisarstwa naukowego.

2) Znaczenie podjętej tematyki

Na wstępie warto odnotować, że dyskusja nad problematyką doskonalenia zawodowego osób, które wcześniej uzyskały odpowiednie kwalifikacje kończąc określony typ szkoły zawodowej trwa od wielu lat. Jednak w ostatnich dziesięcioleciach zwłaszcza za sprawą urynkowania gospodarki, a także dużej dynamiki rozwoju techniki i technologii dyskusja ta nabrała nieco innego wymiaru, bowiem bardzo wyraźnie zarysował się problem przydatności zawodowej absolwentów szkół i uczelni wyższych. Jest to zmiana w pełni uzasadniona ponieważ diametralnie zmienił się (i nadal się zmienia) współczesny rynek pracy, a tym samym wymagania i oczekiwania pracodawców, którzy głównie wskutek coraz większej konkurencyjności dążą do nieustannego doskonalenia jakości i atrakcyjności swoich produktów. W związku z tym zaczęli coraz wyraźniej przyglądać się kompetencją jakie mają absolwenci pretendujący do podjęcia pracy zawodowej i wnikliwiej oceniać ich przydatność zawodową. Ten naturalny proces wglądu w kompetencje i przydatność zawodową dotyczy również osób już pracujących u określonego pracodawcy, który w potencjale swojej kadry dostrzega dużą szansę na ciągły rozwój swojego przedsiębiorstwa i poprawę konkurencyjności swoich wyrobów czy świadczonych usług. Nie bez znaczenia dla dostrzegania potrzeby doskonalenia zawodowego są tu też aspiracje osób pracujących, którzy dbając o własny rozwój zawodowy są świadomi, że wcześniej nabyta wiedza wymaga ciągłej aktualizacji.

Przyjmując zatem za A. Giddensem należy uznać, że we współczesnej rzeczywistości losy zawodowe każdej jednostki ludzkiej - w przeciwieństwie do tego co można było obserwować w czasach minionych kiedy to raz nabyte kwalifikacje zawodowe w określonym zawodzie w zasadzie niemal wystarczały do tego żeby w zawodzie tym pracować przez cały okres pracy zawodowej – w dużym stopniu zależą od niej samej. To ona poprzez umiejętne korzystanie z katalogu alternatywnych możliwości inwestowania w swój rozwój zawodowy wybiera te formy działalności (w tym edukacyjne), które w danym czasie mogą przynieść jej najwięcej korzyści. Musi przy tym ciągle odpowiadać sobie na wiele pytań takich jak: „Kim zamierzam być?”, „Co muszę uczynić żeby wytyczone cele osiągnąć, a przynajmniej do nich się zbliżyć?”, „Kto lub co może mi w tym pomóc?” itp. Co więcej musi być świadoma tego, że dziś dokonany wybór, jutro może okazać się mało użyteczny lub niewystarczający, co

oznacza iż znów trzeba będzie sięgać po nowe alternatywy. Zatem każdą współczesną jednostkę musi cechować gotowość do nieustannych zmian, które będzie ona w stanie podejmować w ciągu całego okresu swojej aktywności zawodowej (w tym nieustannym poddawaniu się doskonaleniu i doksztalcaniu), bowiem bez ciągłego podwyższania kwalifikacji i kompetencji (jak trafnie podkreśla we wstępie do swojej rozprawy doktorskiej Pani mgr Bożena Bogucka) „jednostka pozostaje na marginesie życia zawodowego”. Oznacza to, że nowe kwalifikacje i kompetencje pozyskane w toku każdego procesu doskonalenia się są tym, co stanowi – nie tylko w ocenie Autorki rozprawy - o wartości zawodowej każdej jednostki.

Warto z tym miejscu podkreślić, że aczkolwiek problematyka doskonalenia zawodowego jest wszechobecna zarówno w wielu pozycjach literatury polskojęzycznej jak i obcojęzycznej, a także stanowi przedmiot dyskursu na licznych konferencjach, sympozjach czy też seminariach naukowych, to ze względu na dynamiczne, wielostronne i wielopłaszczyznowe przemiany współczesnego świata – w tym zwłaszcza rolę jaka przypada jednostce w kreowaniu owych przemian – nadal jej zgłębianie może dostarczać wielu ciekawych naukowo informacji. Z tego też względu wybór tematu pracy doktorskiej przez Panią mgr Bożenę Bogucką można uznać jako zamysł uzasadniony i pożyteczny zwłaszcza, że dotyczy zbadania wpływu jaki wywiera doskonalenie zawodowe prowadzone w konkretnym środowisku (mieszkańców powiatu nowosolskiego) na rozwój zawodowy tych mieszkańców, którzy zdecydowali się wziąć udział w proponowanych formach doskonalenia zawodowego.

3) Struktura pracy i ocena merytoryczna jej zawartości

Na podstawie wnikliwej analizy treści zawartych w recenzowanej rozprawie stwierdzam, że posiada ona wymaganą i logiczną strukturę.

We wstępie w sposób ogólny Autorka zarysowała sytuację współczesnego absolwenta pretendującego do podjęcia pracy zawodowej, a także osób już pracujących zawodowo. Zwróciła szczególną uwagę na ich przydatność zawodową w warunkach dynamicznie zmieniających się uwarunkowań rynku pracy i wynikających z tych uwarunkowań oczekiwań pracodawców kierowanych pod adresem obecnych i przyszłych pracowników. Zasygnalizowała, że szczególnie interesuje ją problematyka doskonalenia zawodowego i jego wpływ na dalszy rozwój jednostki i przebieg jej kariery zawodowej. Następnie dokonała charakterystyki i zawartości poszczególnych części pracy.

Dwa pierwsze rozdziały, stanowiąc teoretyczną część rozprawy, które Doktorantka napisała w oparciu o właściwie dobraną literaturę (głównie polskojęzyczną). Sporą część fragmentów tekstu zaczerpniętych z literatury (218 przypisów – w większości cytatów)posłużyła do zaprezentowania podstaw teoretycznych kariery zawodowej i znaczenia jakie w tej karierze przypisuje się całożyciowej edukacji zawodowej.

W rozdziale pierwszym zatytułowanym *Kariera zawodowa w świetle literatury* dokonano uściśleń terminologicznych z obszaru podjętej tematyki (szkoda, że Autorka ograniczyła się jedynie do przytoczenia licznych propozycji terminologicznych sformułowanych przez różnych autorów i nie wskazała, które przyjmie jako podstawę dla swoich rozważań, uzasadniając dlaczego te, a nie inne). Tłem prowadzonych rozważań w dalszych częściach tego rozdziału uczyniono biologiczne, psychologiczne i socjologiczne teorie rozwoju zawodowego, a w nich problematykę kariery zawodowej. Osią prowadzonych rozważań jest aktywność własna stanowiąca czynnik sprawczy kariery zawodowej danej jednostki ludzkiej. Należy podkreślić, że rozważania te mają logicznie zwartą konstrukcję, aczkolwiek w wielu miejscach są językowo niepoprawne, a niekiedy dla czytającego wręcz niezrozumiałe jak np.: „*Kariera zawodowa(...)Stanowi wypadkową kompetencji zawodowych, zdobytych przez jednostkę w ciągu pracy zawodowej, tworząc swoją indywidualną historię zatrudnienia poprzez sukcesy i osiągnięcia zawodowe oraz treść pełnionych funkcji, realizowanych w ciągu życia jednostki*”(s.15); „*Kariera zawodowa wynika z rozwoju zawodowego...*” (s.17.); „*Wśród teorii rozwoju zawodowego opartych na rozwoju...*” (s.18); „*Kariera zawodowa daje jednostce możliwości tworzenia siebie nie tylko jako pracownika, ale przede wszystkim jako jednostki...*”(s.19); „*Kariera stała się tożsama z ciągłym doskonaleniem i rozwojem...*”(s.40) i inne.

Rozdział drugi stanowi ujęcie teoretyczne ukazujące związki i zależności całożyciowej edukacji zawodowej jednostki i jej kariery zawodowej. Punktem wyjścia do podjętych rozważań Autorka uczyniła rolę jaką przypisuje się kształceniu ustawicznemu w warunkach współczesnej rzeczywistości społecznej i gospodarczej, zwracając szczególną uwagę na oczekiwania kierowane pod adresem osób aktywnych zawodowo, w tym potrzeby ich nieustannego podnoszenia kwalifikacji i kompetencji. Podkreślono w nim również, że współcześnie całożyciowa edukacja - zwłaszcza od czasu podpisania Traktatu w Maastricht- stała się nowym ważnym celem Unii Europejskiej, co w konsekwencji zaowocowało podjęciem wielu działań na rzecz promocji polityki prozatrudnieniowej i kształcenia ustawicznego, a w niej wspomaganie osób podejmujących różne formy doskonalenia się.

Taka możliwość zaistniała między innymi poprzez uruchomienie Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007 – 2013 jako narzędzie rozwijania kwalifikacji i kompetencji zawodowych osób dorosłych, które Autorka rozprawy zdiagnozowała w toku prowadzonych badań własnych. Podobnie jak to miało miejsce w rozdziale pierwszym, również konstrukcja rozdziału drugiego stanowi logicznie zwartą całość. Jednak i w tym rozdziale Autorka nie ustrzegła się przed popełnieniem zawilóści językowych czy wręcz nieprawidłowościami, jak np.: *„W naturze człowieka leży rozwój, jako dynamicznie postępujące zmiany w procesie ewolucyjnym”*(s.45); *„Pojęcie kwalifikacji zawodowych jest tworem o zmiennej treści, rzeczywistość jest bowiem procesem o stale zmieniających się parametrach, nawet wtedy gdy zmienność ta jest powolna i ze względu na tą zmienność, która jest punktem wyjścia jednostki do budowania potencjału kompetencji zawodowych w wyniku doskonalenia zawodowego, dostosowania się do dokonujących się przemian, bo współczesna zmienność wprowadza...”*(s.57); *„ ...z definicji wywodzą implikacje i rozważania dotyczące kompleksowego ujmowania kwalifikacji z pozostałymi sferami życia jednostki jako pracownika. Bowiem kwalifikacje zawodowe należą do wartości stanowiących cel ludzkich dążeń i ukierunkowane dążeniami działanie człowieka oddziałuje na rozwój kwalifikacji”*(s.63); *„ Zatem kwalifikacje stanowią filar rozwoju zawodowego i zostają osiągnięte przed podjęciem pracy zawodowej które, przyjmują wymiar określonych kompetencji wymaganych na stanowisku pracy”*(s.66), i inne.

Ogólna ocena treści części teoretycznej rozprawy jest pozytywna, aczkolwiek usunięcie przywołanych nieścisłości na pewno by ją znacznie podwyższyła. Stwierdzam, że dokonana przez Doktorantkę charakterystyka problematyki całozyciowej edukacji zawodowej (w tym szczególnie doskonalenia zawodowego) i jej wpływu na rozwój zawodowy i karierę zawodową jednostki, świadczy zarówno o znajomości tej problematyki, jak również umiejętności gromadzenia i analizowania literatury przedmiotu oraz formułowania własnych sądów.

Kolejny trzeci rozdział, zatytułowany *Koncepcja badań własnych* jest przykładem opracowania, w którym zostały zaprezentowane poszczególne etapy procedury postępowania badawczego prowadzonego na użytek przygotowania pracy awansowej. Dlatego też Autorka opisała w nim poszczególne elementy składające się na proces empirycznego dociekania – poczynając od przyjęcia przedmiotu i celu badań, poprzez określenie problemów i hipotez badawczych, zmiennych i wskaźników pomiaru, doboru metod, technik i narzędzi badawczych, przybliżenia terenu i organizacji badań, aż po dokonanie charakterystyki próby

badawczej. W mojej ocenie przedstawiona koncepcja spełnia podstawowe wymagania określone przez metodologię badań pedagogicznych, aczkolwiek uważam, że przyjęte hipotezy robocze tylko w pewnym stopniu stanowią założone przyuczenie dotyczące problemów badawczych, bowiem odnoszą się jedynie do tej części poszczególnych problemów, w których Autorka pyta o „czy...”, a nie odnosi się do drugiej części poszczególnych pytań, w której Autorka pyta o „w jakim stopniu”, czy „w jaki sposób”.

Ostatni czwarty - bardzo obszerny - rozdział posłużył do przeprowadzenia analizy pozyskanego materiału badawczego i zaprezentowania wyników badań własnych. Strukturę tego rozdziału stanowią trzy wydzielone części, które w swej zawartości są adekwatne do trzech wcześniej zdefiniowanych problemów głównych. W każdej z tych części znajdują się zestawienia tabelaryczne i graficzne odpowiadające wynikom badań własnych w zakresie poszczególnych problemów szczegółowych dla odpowiedniego problemu głównego. Zestawieniom tym towarzyszą opisy ich zawartości. Rozdział ten zamykają wnioski i uogólnienia wynikające z badań, a także informacje dotyczące weryfikacji poszczególnych hipotez roboczych.

Kończącą część rozprawy stanowi zakończenie, w którym na podstawie pozyskanych danych empirycznych oraz przeprowadzonych analiz Doktorantka stwierdziła, że doskonalenie zawodowe realizowane na terenie mieszkańców powiatu nowosolskiego miało istotny wpływ na rozwój zawodowy uczestniczących w nim osób. Tym samym dowiodła, że organizowanie doskonalenia zawodowego bezpośrednio w lokalnym środowisku zyskuje aprobatę zarówno samych mieszkańców, jak i ich pracodawców oraz członków ich rodzin. Ważną, kończąca część rozprawy stanowi bibliografia (zwłaszcza pozycje literatury, które ukazały się po 2010 roku, a takich jest 106, co stanowi niemal 38% całości, co w czasie dużej dynamiki przyrostu i obiegu informacji jest w pełni zadawalającym wskaźnikiem).

Przy okazji oceny struktury pracy i jej merytorycznej zawartości pozwalam sobie na sformułowanie kilku uwag szczegółowych. Oto one:

1. Uważam, że Autorka rozprawy w wielu miejscach swoich rozważaniach chcąc dowieść, iż doskonalenie zawodowe jest „lekarstwem” na całe „zło” w przewyciężaniu niedostosowania zawodowego jednostki bardzo często zamiast dobierać cytaty stosownie do prowadzonej własnej narracji dotyczącej różnych aspektów doskonalenia zawodowego, wyszukiwała w literaturze cytaty różnych autorów, którzy podnosili problematykę doskonalenia zawodowego

- i następnie dopasowywała do nich (często nietrafnie) własne myśli, co nie zawsze służyło osiągnięciu zamierzonego celu. Stąd w całym tekście znajduje się wiele fragmentów tekstu dotyczących tego samego aspektu procesu doskonalenia zawodowego, za każdym razem nieco inaczej zredagowanych.
2. Autorka stosuje zbyt długie zdania co sprawia, że gubi się myśl przewodnia ,np.: s. 40; s.41; s.42; s.43; s.45; s.46; s.59; s.60; s. 63 i wiele innych.
  3. W niektórych częściach rozprawy można dostrzec, że Autorkę cechuje przysłowiowa tendencja do „skakania po problematyce”. Prowadzi narrację na określony temat, nagle ją przerywa i przechodzi do następnej oby za chwilę powrócić do poprzedniej.
  4. Po wnikliwej analizie tekstu (zwłaszcza przytaczanych bądź cytowanych fragmentów wypowiedzi różnych autorów) można przypuszczać, że Autorka nie zawsze korzystała ze źródeł pierwotnych. Często przytaczała owe fragmenty tekstów zaczerpnięte ze źródeł wtórnych. Podstawą takiego przypuszczenia mogą być następujące przykłady:
    - a) na s. 57 przytoczono następujący fragment tekstu:
Pojęcie kwalifikacji zawodowych jest tworem o zmiennej treści, rzeczywistość jest bowiem procesem o tyle zmieniających się parametrach, nawet wtedy gdy zmienność ta jest powolna. Tekst ten rzekomo został zaczerpnięty z książki pt: *Kwalifikacje zawodowe. Poglądy teoretyczne a rzeczywistość* autorstwa U. Jeruszka, Warszawa 2006, s. 35. Rzecz jednak w tym, że w książce tej na przywoływanej stronie tego fragmentu nie ma, co może świadczyć o tym, że zaczerpnięty został ze źródła wtórnego;
    - b) Podobnie jest w przypadku następującego fragmentu tekstu zamieszczonego na s. 59-60 rozprawy: *Struktura kwalifikacji zawodowych łączy we wzajemnym przyporządkowaniu rozmaite umiejętności, elementy natury moralnej, zdrowotnej, emocjonalnej i motywacyjnej, motywacyjnego zaangażowania wyrażanego przez wartości. Kwalifikacje zawodowe zawierają te elementy, które stanowią kwalifikacje pracownicze,* który według Autorki został zaczerpnięty z książki pt: *Podstawy pedagogiki pracy* autorstwa Z. Wiatrowskiego, Bydgoszcz 2005, s. 55, tym czasem owego fragmentu tekstu nie ma na tej stronie książki autorstwa Z. Wiatrowskiego.
  5. Na s. 75 Autorka rozprawy powołując się na M. Łobockiego, *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Kraków 2006, s. 135 przytacza uwarunkowania, które zdaniem M. Łobockiego powinny towarzyszyć poprawnie sformułowanej hipotezie. Tymczasem formułując własne hipotezy robocze nie stosuje się do owych

wymagań, co w konsekwencji sprawia, że przyjęte hipotezy nie są pełnym przypuszczeniem, bowiem nie zawierają wielu istotnych elementów, jak chociażby odniesienie się do relacji między badanymi zmiennymi.

6. Uważam, że Autorka rozprawy w trosce o jej jakość nie zadała sobie trudu wnikliwego jej przeczytania będącego ostatnią czynnością, która powinna mieć miejsce w procesie przygotowywania każdego tekstu (nie tylko tekstu pracy awansowej). Gdyby to uczyniła praca byłaby wolna od takich chociażby błędów jak:
  - a) brak staranności pisarskiej typu: brak litery bądź całego wyrazu itp. np.: s.38; s.39; s.69; s.70; s.73; s.74; s.75; s.88; s.96; s.101; s.104; s.160; s.176; s.182; s.202; s.206; s.216 i wiele innych;
  - b) pisanie małą literą po kropce, np.: s.21; s.22; s.53; s.55; s.57; s.59; s.60; s.176; s.216 i innych;
  - c) błędy w formatowaniu tekstu, np.: s.21; s.69; s.73 i innych;
  - d) brak cudzysłowów otwierających bądź zamykających niektóre cytaty jak np.: s.43, cyt. 118; s.57, cyt.161; s.63, cyt. 180;s.65, cyt. 195 i innych
7. Wiele nieprawidłowości dotyczy przypisów, które w zasadzie sporządza się według ogólnie przyjętych zasad. Nieprawidłowości te polegają głównie na:
  - a) na różnym sposobie oznakowania przypisów, które wcześniej zostały już opisane. Raz Doktorantka używa zwrotu „Tamże” a innym razem „Ibidem”;
  - b) przywołane w przypisach tytuły dzieł (źródeł) nie zawsze są pisane kursywą, np.:s.14, przypis 42; s.40, przypis109; s.52, przypis146; s.75, przypis231;
  - c) nie są stosowane w przypisach (które tego wymagają) odsyłacze typu: Zob., Por.

Przywołane uwagi szczegółowe dotyczące drobnych usterek i nieprawidłowości nie dyskwalifikują merytorycznej wartości rozprawy, a jedynie nieznacznie obniżają jej jakość. Praca jako całość prezentuje stosunkowo duże wartości epistemologiczne i stanowi logicznie skonstruowaną oraz spójną strukturę całości.

4) Ocena metodologiczna

Recenzowana dysertacja plasuje się w przedmiocie zainteresowań pedagogiki pracy, dla której zarówno przydatność zawodowa każdej jednostki będącej w całym okresie swojej aktywności zawodowej, jak również uwarunkowania mające wpływ na ową przydatność zawodową stanowią jeden z główniejszych obszarów dociekań naukowych.

Doktorantka podejmując w swojej pracy problematykę dotyczącą udziału jaki w rozwoju zawodowym jednostki (a tym samym w jej przydatności zawodowej) przypisuje się aktywności zawodowej, a w niej w sposób szczególny doskonaleniu zawodowemu postanowiła (jak już wcześniej wspomniałem) zbadać, wyjaśnić i zilustrować główne związki i zależności jaki mają miejsce między różnymi aspektami doskonalenia zawodowego, a rozwojem i karierą zawodową osób podejmujących różnego rodzaju formy owego doskonalenie. Określając główny cel swoich dociekań naukowych Doktorantka w zasadzie zrezygnowała z formułowania celów szczegółowych (osobiście uważam, że nie była to najlepsza decyzja, bowiem uszczegółowienie celu głównego byłoby w mojej ocenie znacznym ułatwieniem w procesie projektowania dalszych etapów postępowania badawczego). Projektując konsekwentnie procedurę swojego postępowania badawczego Autorka rozprawy - z nadzieją na osiągnięcie założonego celu głównego – sformułowała w postaci pytań następujące trzy główne problemy badań własnych: 1. *Czym kierują się pracownicy decydujący się na udział w doskonaleniu zawodowym?*; 2. *Czy i w jakim stopniu uczestnictwo w doskonaleniu zawodowym przyczynia się do podnoszenia kwalifikacji i kompetencji pracowników?*; 3. *Czy i w jaki sposób doskonalenie zawodowe wpływa na przebieg kariery zawodowej?*. W oparciu o sformułowane problemy główne wyłoniła 15 problemów szczegółowych (s.74). Stwierdzam, że ich układ jest adekwatny do tematu i treści rozprawy oraz pozwala dostrzec poprawność postępowania w dążeniu do osiągnięcia wcześniej sformułowanego celu głównego.

Niezależnie od tego, że badania własne mają przede wszystkim charakter eksploracyjny Doktorantka zdecydowała się na postawienie hipotez roboczych, co w mojej ocenie na etapie porządkowania pozyskanego materiału badawczego, a następnie jego analizy, znacznie ułatwiło przeprowadzenie tego nie łatwego metodologicznego etapu badań (szkoda tylko, że hipotezy robocze odnosiły się w zasadzie jedynie do tej części poszczególnych problemów, w których pytała ona o, to „Czy”, a nie odnosiły się do drugiej części pytań, gdzie pytała również o, to „W jakim stopniu”? to coś ma miejsce, czy „W jaki sposób” udział w doskonaleniu zawodowym wpływa na to, co stanowi treść pytania problemowego. Pragnę w tym miejscu podkreślić, że w dalszej części Autorka rozprawy w sposób bardzo staranny określiła układ zmiennych i ich kategorie (Tab.4, s.77-78 oraz Tab.5, s.78-79).

Należy uznać, że Doktorantka w sposób właściwy i adekwatny do podjętej problematyki badań zaprojektowała także organizację badań, prawidłowo dobierając metody

i techniki badawcze, a także opracowane przez siebie narzędzie badawcze. W podjętych badaniach wykorzystana w zasadzie dwie metody zbierania danych: metodę analizy dokumentów stosując klasyczne techniki, oraz metodę sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem techniki ankietowania przeprowadzonego przy pomocy samodzielnie zaprojektowanego kwestionariusza ankiety.

Badania zostały przeprowadzone w okresie od sierpnia 2015r. do końca sierpnia 2016 r. na terenie powiatu nowosolskiego usytuowanego w południowo-wschodniej części województwa lubuskiego obejmującego łącznie 8 gmin o łącznej powierzchni 771 km² zamieszkałej przez ok.87,9 tys. osób. Próbkę badawczą stanowiło 464 osób z spośród 594, które uczestniczyły w różnych formach doskonalenia zawodowego organizowanych w ramach realizowanego projektu „Nowe kwalifikacje – pewniejsza przyszłość mieszkańców powiatu nowosolskiego”. Byli to uczestnicy projektu, którzy wypełnili dostarczony im w formie elektronicznej kwestionariusz ankiety.

Przyjęta organizacja badań oraz zastosowane procedury badawcze sprawiły, że Doktorantka pozyskała dużą ilość cennego poznawczo materiału badawczego, który w sposób właściwy zestawiała i przeanalizowała w rozdziałach empirycznych. Na uznanie zasługuje mnogość przeprowadzonych analiz ilościowych, które w konsekwencji umożliwiły sporządzenie dużej ilości zestawień tabelarycznych i ilustracji graficznych (można jedynie żałować, że w kwestionariuszu ankiety zabrakło pytań otwartych, bowiem udzielone odpowiedzi przez respondentów najprawdopodobniej stworzyłyby możliwość dokonania pogłębionej analizy jakościowej, co dałoby szansę na jeszcze pełniejszą weryfikację przyjętych hipotez). Należy podkreślić, że częściową „rekompensatę” za brak pytań otwartych i w konsekwencji brak na nie odpowiedzi dopełniających odpowiedzi z pytań zamkniętych jest fakt, że Autorka pracy w sposób wnikliwy analizuje pozyskany materiał badawczy, a wyniki opatruje z reguły obszernym komentarzem.

Odnosząc się z uznaniem do umiejętności, które Doktorantka zaprezentowała w tej części swojej dysertacji, muszę w poczuciu dobrze wypełnionych obowiązków przypisanych recenzentowi podnieść kilka drobnych uwag. Oto one:

1. Uważam, że w empirycznej części pracy, gdzie omawia się rezultaty już przeprowadzonych badań własnych, wskazane jest aby nawiązywać do tych części rozdziałów teoretycznych, w których tematyka związana z badanym problemem była ukazywana w literaturze do której, Doktorantka się odwoływała.

2. Ponieważ empiryczna część rozprawy doktorskiej jest zazwyczaj samodzielny, autorskim wkładem, który Doktorant (w tym przypadku Doktorantka) wnosi do teorii lub praktyki, a tym samym zaświadcza o swoich umiejętnościach, to niezwykle cenną cechą jest precyzja i staranność, która powinna być dochowana wobec wszystkich działań, które podejmowane są w rozdziałach empirycznych. Dlatego uważam, że nie powinny mieć miejsca chociażby takie rozbieżności jakie wystąpiły w niektórych częściach rozdziałów empirycznych recenzowanej rozprawy, np. rozdział 4.1. gdzie Autorka rozprawy pisze w jego tytule: *Czynniki wpływające na podjęcie decyzji o udziale w doskonaleniu zawodowym...*, natomiast w jego treści używa zwrotu *Czynniki determinujące udział...*(s.96, wykres 2; s.98, wykres 3), czy *determinanty udziału* (s.97, tabela16) co w świetle definicji słownikowych oznacza raczej czynniki wpływające na coś w zasadniczy sposób.
3. Uważam, że należy unikać nieprecyzyjnych stwierdzeń zawierających terminy, których znaczenie w fachowej literaturze zostało już jednoznacznie określone, takich chociażby jak: *Zmiana stanowiska w pracy wiąże się ze zmianą pozycji w pracy* (s.173); *Doskonalenie zawodowe przekłada się na pozycję zawodową w zakładzie pracy...* (s.182); *Doskonalenie zawodowe jako element rozwoju zawodowego...*(s.211); *Umowa o pracę w biografii jednostki stanowi doświadczenie zawodowe...*(s.216); *Rozwój zawodowy związany z globalnym już zasięgiem kultury sukcesu, jako stylu życia...* (s.219), i inne.
4. Celem polepszenia komunikacji pomiędzy opisami poszczególnych wyników badań, a ukazaniem ich w zestawieniach tabelarycznych, czy też na wykresach, byłoby wskazane żeby w opisach słownych informować do jakiej tabeli lub wykresu one się odnoszą.
5. Nie jestem przekonany co do zasadności podwójnego ukazywania tych samych wyników badań (raz w zestawieniu tabelarycznym, a następnie na wykresie), co zostało zastosowane w całym rozdziale empirycznym.
6. Uważam, że z racji niepełnego zilustrowania na osi „X” wykresu 55 ze s.190 form doskonalenia zawodowego, w którym uczestniczyli poszczególni respondenci jest on mało komunikatywny, zwłaszcza że tabela 116 stanowi pełniejszy obraz.
7. Uważam, że pełniejszego wyjaśnienia wymaga stwierdzenie (s.206): *Kobiety z powiatu nowosolskiego są bardziej świadome wpływu doskonalenia zawodowego na awans zawodowy, ale zapytane czy awans zawodowy jest efektem doskonalenia zawodowego miały zupełnie odmienne zdanie. Czy to oznacza, że dzięki temu iż*

posiadają wysoki poziom świadomości dotyczącej udziału jaki ma doskonalenie w ich zawodowym rozwoju są przekonani, że doskonalenie to nie ma żadnego wpływu na awans zawodowy?.

Podobnie jak w przypadku oceny merytorycznej, tak również teraz w przypadku oceny metodologicznej sformułowane uwagi szczegółowe, w mojej ocenie nie umieszczają w stopniu zasadniczym wartości tej części rozprawy doktorskiej. Są one jedynie nieprawidłowościami, których Doktorantka nie powinna popełniać w czasie przygotowywania kolejnych tekstów o charakterze naukowym,

Chciałbym jednocześnie prosić Doktorantkę o udzielenie podczas publicznej obrony odpowiedzi na dwa następujące pytania:

1. Dlaczego w części metryczkowej zaprojektowanego kwestionariusza ankiety, który został wykorzystany w badaniach własnych wprowadzono tak dużo pytań identyfikujących respondentów, skoro w przeprowadzonych analizach zgromadzonego materiału badawczego i zilustrowanego w rozdziale empirycznym nie wszystkie zostały wykorzystane do ukazania w jaki sposób różnicowały one otrzymane wyniki?. Czy teraz po doświadczeniach wynikających z przeprowadzonych badań, zestawieniu i przeanalizowaniu otrzymanych wyników, gdyby Pani raz jeszcze była na etapie projektowania tego kwestionariusza to postąpiłaby Pani tak samo, czy inaczej i dlaczego tak samo lub inaczej?
2. Co sprawiło, że w wysuniętych hipotezach będących antycypowaną odpowiedzią na zdefiniowane problemy badawcze, które rozpoczynały się od zapytania o to: „Czy i w jakim stopniu” lub „Czy i w jaki sposób” odniosła się Pani tylko do zapytania o to „Czy” pomijając drugą część owych pytań? i dlaczego nie odniosła się Pani do relacji między badanymi zmiennymi?.

5) Wnioski i konkluzja końcowa

Nawiązując do wcześniej sformułowanych ocen i opinii cząstkowych stwierdzam, że rozprawa doktorska Pani mgr Bożeny Boguckiej spełnia wymagania formalne, merytoryczne i metodologiczne. Zamieszczone uwagi szczegółowe i sugestie w końcowej części oceny merytorycznej i metodologicznej nie zmieniają mojej pozytywnej opinii o całej pracy. W mojej ocenie Doktorantka podjęła istotną (tak z punktu widzenia nauki, jak i praktyki) problematykę, zaproponowała właściwą procedurę badawczą w ramach, której zgromadziła

obszerny materiał badawczy, właściwie go pogrupowała, przeanalizowała i wyprowadziła konkretne wnioski.

Uważam, że:

- 1) rozprawa stanowi oryginalne ujęcie problemu naukowego mającego na celu zbadanie i wyjaśnienie w jakim stopniu doskonalenie zawodowe wpływa na przebieg i jakość całościowego rozwoju zawodowego i kariery zawodowej jednostki ludzkiej;
- 2) ukazuje jaką wiedzę teoretyczną dotyczącą podstawowych obszarów zainteresowania pedagogiki pracy oraz podstaw metodologii badań pedagogicznych dysponuje Doktorantka;
- 3) rozprawa ta potwierdza, że Doktorantka posiada ugruntowane umiejętności dotyczące samodzielnego rozwiązywania problemów, prowadzenia analiz i formułowania stosownych wniosków.

Biorąc pod uwagę wszystkie przyjęte kryteria oceny stwierdzam, iż recenzowana przeze mnie rozprawa doktorska Pani mgr Bożeny Boguckiej pt: *Doskonalenie zawodowe jako czynnik interweniujący w rozwój zawodowy uczestników projektu „Nowe kwalifikacje – pewniejsza przyszłość mieszkańców powiatu nowosolskiego”* odpowiada wymogą określonym w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z dn. 16.04.2003 r. nr 65, poz. 595 z późn. zm.) i wnoszę do Rady Naukowej Wydziału Pedagogiki, Psychologii i Socjologii Uniwersytetu Zielonogórskiego o dopuszczenie Pani mgr Bożeny Boguckiej do publicznej obrony.

